

23. KAPITOLA

Cesta soupeření supervelmocí

Válka z roku 1967 byla varovným výstřelem, měřením sil. Šlo o předzvěst věcí, které přijdou. Udržet si moc a vliv v srdci světa se mělo stát pro Západ stále obtížnějším. V roce 1968 oznámil britský ministerský předseda Harold Wilson, že Británie se stáhne ze všech svých obranných závazků východně od Suez, a to včetně Perského zálivu.¹ Záleželo nyní na Spojených státech, pozůstatku a dědici velké éry evropské říše, aby převzaly roli státu, který si uchová vliv na Středním východě.

S ohledem na složité pozadí intenzivních tlaků na všech stranách bylo zřejmé, že to nebude vůbec snadné. Např. Irák v roce 1961 znárodnil rozsáhlé součásti koncese, poskytnuté před třiceti lety konsorciu západních producentů ropy, kteří založili Iráckou ropnou společnost, a to na základě tvrzení, že zůstaly nevyužité. Postoje Bagdádu se dále přitvrdily poté, co byl předseda vlády Kásim svržen a následně popraven před televizními kamerami, „aby to celý svět viděl“. Nový režim, zastávce tvrdé linie, prohlásil, že povede „širší zápas za osvobození arabského národa z nadvlády západního imperialismu a vykořisťování ropných monopolistů“, načež přes noc zvýšil tranzitní poplatky za používání ropovodu Banias.²

Sověti, kteří bedlivě sledovali změny na Středním východě a rostoucí vlnu protizápadní nevole, se škodolibou radostí přihlíželi. Od arabsko-izraelské války v roce 1967, poznamenává zpráva CIA, SSSR „provozoval systematickou politiku... vyhledávání způsobů, jak rozšiřovat svůj politický a vojenský vliv v oblasti tradičních ruských zájmů“.³ Sovětský svaz se nyní s velkým nadšením pustil do využívání všech možností, přičemž budoval vlastní vlivovou síť, táhnoucí se od Středozemního moře k Hindúkuši, od Kaspiku k Perskému zálivu.

Do určité míry se jednalo o výsledek riskantní politické hry mezi oběma supervelmocemi. Malé úspěchy se v propagandistické mlýnici měnily ve velké triumfy, jako např. v případě sovětské finanční a technické podpory iráckého

ropného pole Rumajlá. Titulní stránka novin *Izvestija* nadšeně hlásala nový mezník v přátelské spolupráci mezi „arabskými a socialistickými národy“, přičemž nápadně zdůrazňovala, jak ochotně SSSR přistupuje k rozvoji „národního ropného průmyslu Arabů“. Naproti tomu, pokračovaly *Izvestija*, západní „plány na kontrolu arabské ropy leží v troskách“.⁴

Šedesátá léta byla obdobím, kdy se obzory supervelmocí významně přiblížily, a to nejen ve Střední Asii. Na počátku této dekády měla sovětská podpora revoluční Kuby, zahrnující program na rozmístění nukleárních hlavic na ostrově, málem za následek válku. Po nervy drásajícím předvádění sil na moři se sovětské lodě nakonec zastavily dříve, než překročily demarkační čáru, stanovenou americkým vojenským námořnictvem. Konfrontace, jež se koncem druhé světové války rozhořela na Dálném východě, na Korejském poloostrově, propukla znovu, tentokrát ve Vietnamu se záblesky zasahujícími do Kambodže a Laosu. Ve Vietnamu Spojené státy uvázly ve špinavé a nákladné válce, jež se mnoha Američanům jevila jako boj mezi světem svobody a světem totalitního komunismu. Naprostá většina vojáků v poli loajálně plnila své povinnosti, ale všichni nebyli o správnosti války přesvědčeni. Rostoucí deziluze z Vietnamu se stala stmelujícím prvkem vznikající kontrakultury.

Se zhoršující se situací v jihovýchodní Asii Moskva horečně zvyšovala svou aktivitu ve snaze vytěžit maximum z rostoucí nespokojenosti se Spojenými státy. Ajatolláh Chomejní v roce 1964 prohlásil: „Dejte zprávu americkému prezidentovi, že v očích iránského lidu je nejodpudivějším příslušníkem lidského rodu.“⁵ Toto rozhořčení se neomezovalo na opoziční postavy, kleriky a lidové demagogy. Prezident sousedního Iráku neměl žádný problém označit britské a americké těžaře za „pijavice“, zatímco hlavní noviny v Bagdádu začaly mluvit o Západu jako o imperialistickém, sionistickém nebo dokonce imperialisticko-sionistickém.⁶

Navzdory nepřátelské rétorice těchto deklarácí a živné půdě, z níž vyrůstaly, nenarážel Západ na Středním východě pouze na odpor. Ve skutečnosti nešlo o to, že by byly Spojené státy a v menší míře Británie zatracovány za jejich domnělé zasahování do záležitostí zemí, ležících na východ od Středomoří a za jejich ochotu plnit kapsy zkorumpované elity. Uvedená rétorika spíše maskovala imperativy nové reality, v níž se oblast, nacházející se několik staletí na periferii, znovu tlačila do popředí jako důsledek existence přírodních zdrojů pod jejím povrchem, o které byl enormní zájem ze strany zákazníků, ochotných za ně platit stále vyšší ceny. Díky tomu vzrůstaly ambice a zejména touha nenechat se omezovat cizími zájmy a vlivy. Bylo ironií, že se nové bojiště objevilo právě tam, kde se supervelmocí svářely o své pozice v rámci nové Velké hry, usilující využít navzájem svých slabin.